

Een legende en drie vergeten kampioenen

Door Wilfred van Buuren

Xenia Stad-de Jong, Nettie Witziers-Timmer, Gerda van der Kade-Koudijs en Fanny Blankers-Koen, Londen 1948, atletiek 4 x 100 meter estafette

In de geschiedenis van de Nederlandse atletiek zijn de Olympische Spelen van 1948 een ongeëvenaard succes. Fanny Blankers-Koen wint drie gouden medailles op individuele loopnummers. En als klap op de vuurpijl is er op de laatste dag van het atletiektoernooi een vierde gouden medaille. Xenia Stad-de Jong, Nettie Witziers-Timmer, Gerda van der Kade-Koudijs en Fanny Blankers-Koen winnen het enige teamnummer voor atletes in Londen: de 4 x 100 meter estafette.

Vooraf geldt het Nederlandse kwartet als een belangrijke kandidaat voor de medailles. In 1946 veroveren de Nederlandse dames in Oslo de Europese titel op dit nummer. Dat gebeurt met bijna dezelfde ploeg als twee jaar later in Londen, alleen dan met Martha Adema in plaats van Xenia Stad. Enkele weken voor de Spelen verbetert het Nederlandse team bovendien het wereldrecord op de 4 x 100 yards. Bij die gelegenheid fungeert Gré de Jongh nog als startloopster. Die doet in Londen wel mee op de individuele sprintnummers, maar is niet zo goed in het wisselen en ontbreekt daarom in de uiteindelijke estafetteploeg. Coach Jan Blankers heeft meer vertrouwen in de wissel van Xenia Stad-de Jong met Nettie Witziers-Timmer en wijst hen als eerste twee loopsters aan.

De voorbereidingen op de Spelen van Londen waren al in de winter van 1947 begonnen. Dat is opmerkelijk, want terwijl in de meeste andere landen de wintertraining voor atleten beperkt blijft tot wat wekelijkse gymnastiekoefeningen, werkt de Nederlandse atletiekploeg onder leiding van Jan Blankers tweemaal per week aan haar conditie in de bossen van het Gooise natuureservaat bij Hilversum. Een trainingsstage, ook voor de vrouwelijke atleten, dat is uniek in die tijd. Blankers werkt volgens Scandinavische trainingmethoden met vooral veel tempowisselingen. Jan Blankers is ook in andere opzichten innovatief: hij schaft een draagbare weegschaal aan, zodat hij schommelingen in het gewicht van de atleten kan bijhouden. Dat is geen overbodige luxe in een tijd waarin het meeste voedsel in Nederland alleen op de bon verkrijgbaar is. Fanny en

haar ploeggenoten zweren bij een combinatie van levertraan, bruine bonen en Ovomaltine, een eiwitrijk voedingspreparaat. Bijzonder is dat de Nederlandse ploeg uit vier getrouwde vrouwen bestaat. Drie van hen - en niet alle vier zoals in veel publicaties wordt beweerd - zijn ook moeder. Gerda van der Kade-Koudijs zal immers pas een jaar na de Spelen van Londen haar eerste kind krijgen. Dat ze als gehuwde vrouwen en moeders aan topsport doen, komt mede door de steun van hun partners: alle vier zijn ze getrouwd met (oud-)sporters. Over Fanny Blankers-Koen is genoeg bekend, maar wie zijn de drie andere atletes?

Xenia Stad-de Jong (Semarang, 4 maart 1922) is een kleine, frêle atlete. In 1940 komt ze als achttienjarig meisje van Java naar Nederland. Ten tijde van de Spelen van Londen heeft ze al een turbulent leven achter de rug. Tijdens de Tweede Wereldoorlog is ze samen met haar vriend Mike Stad - ook een atleet - actief in het verzet tegen de Duitse bezetters. Mike Stad komt uiteindelijk in concentratiekamp Buchenwald terecht, maar overleeft de oorlog. Wanneer Jan Blankers in 1947 zijn selectie oproept voor wekelijkse trainingen, heeft Xenia Stad-de Jong nog weinig laten zien op de sprint. Maar Blankers heeft vertrouwen in de kleine atlete van het Haagse Celebes. Ze is explosief en daarom geschikt als startloopster.

Nettie Witziers-Timmer (1923- 2005) is lid van de Amsterdamse omni-vereniging Zeeburg. Daar blinkt ze uit in twee sporten tegelijk. In het handbal behaalt ze met haar ploeg meerdere Nederlandse titels en schopt ze het tot het Nederlandse team. In de atletiek is ze vooral goed als estafetteploegster. Met Zeeburg wordt ze ook vele keren kampioen van Nederland op de 4 x 100 en 10 x 100 meter estafette. Ze heeft een betrouwbare wissel in de vingers. Nettie is een vrolijke en sociale vrouw, een echte teamspeelster, maar ook bijzonder fanatiek. Als ze opgenomen wordt in de selectie voor Londen stopt ze noodgedwongen tijdelijk met handbal. Een eis van Jan Blankers en diens wil is wet.

Gerda van der Kade-Koudijs (Rotterdam, 29 oktober 1923) is een Nederlandse atlete van wereldklasse. In de jaren rond de Tweede Wereldoorlog blinkt ze uit op de sprint, de horden en bij het verspringen. Enkele voorbeelden: in 1942 staat ze eerste op de wereldjaarranglijst op de 200 meter en in 1947 eerste bij het versprin-

gen. In 1946 is ze bij de Europese Kampioenschappen niet alleen kampioen op de estafette, maar ook bij het verspringen. Bij de Olympische Spelen van 1948 is ze niet in topvorm. Toch wordt ze vierde bij het verspringen met slechts een halve centimeter te weinig voor brons. De Rotterdamse heeft de 'pech' in het tijdperk van Fanny Blankers-Koen te sporten, waardoor haar prestaties altijd overschaduwd zijn door die van Blankers-Koen.

Het had niet veel gescheeld of slotloopster Fanny Blankers-Koen had de series gemist. De 'Koningin van de Spelen' gaat kort voor de start nog even naar London City om inkopen te doen. Met haar aankoop, een nieuwe regenjas, holt ze van het metrostation naar Wembley, waar haar nerveuze teamgenotes al met de warming-up begonnen zijn. Met een rood hoofd van de inspanning is ze nog net op tijd terug. Het laconieke commentaar van Fanny: 'Maar het was een hele mooie regenjas.' Met deze actie maakt de vedette zich niet geliefd bij haar ploeggenotes. De vier Nederlandse sprintsters winnen vervolgens wel hun serie met overmacht, in de snelste tijd van alle ploegen.

Anderhalf uur na de gewonnen serie gaat Xenia Stad-de Jong opnieuw van start, nu in de finale. Ze loopt direct weg van Oostenrijk. Bij de wissel met Nettie Witziers-Timmers ligt Nederland enkele decimeters achter op Australië en Canada. Nettie Witziers-Timmer en Gerda van der Kade-Koudijs doen wat ze kunnen, maar kunnen niet voorkomen dat Australië uitloopt en ook de Engelse dames hen voorbijlopen. Het ziet er somber uit voor Nederland als slotloopster Fanny Blankers-Koen het stokje overneemt. De Amsterdamse wisselt voorzichtig en ligt in vierde positie op bijna vijf meter van de Australische koploopster Joyce King. Het schijnbaar onmogelijke gebeurt. De Amsterdamse overbrugt de afstand van enkele meters en komt als eerste over de finish: olympisch kampioen.

Zonder de onnavolgbare inhaalrace van Fanny Blankers-Koen hadden Xenia Stad-de Jong, Nettie Witziers-Timmer en Gerda van der Kade-Koudijs nooit kunnen delen in olympisch goud. Maar het ging om een teamprestatie. Hoewel? Na de overwinning ging alle aandacht naar één persoon: 'Queen of the Games' Fanny Blankers-Koen. 'Wij deelden natuurlijk in de vreugde, maar toch meer als decor', herinnert Gerda van der Kade-Koudijs zich later.

Xenia Stad-de Jong behaalt na Londen nog eenmaal succes. Ze wint op het EK van 1950 een zilveren medaille, opnieuw op de estafette. Midden jaren vijftig scheurt ze een achillespees en stopt ze met wedstrijd-sport. Ze blijft wel actief voor de sport: als atletiektrainster en door het houden van praatjes op scholen. Xenia, die na hertrouwen door het leven gaat als mevrouw Van Bijleveld-de Jong, verdwijnt in de vergetelheid.

Ook Nettie Witziers-Timmer is onbekend bij het grote publiek. Na haar carrière in de topsport is ze bijna een kwart eeuw lang actief als trainster van meisjes en damesatleten bij vereniging Amstel en later AV '23. Ze is al zestig als ze nog steeds op doel staat als keepster van haar handbalteam, even fanatiek als altijd. Ze krijgt beenmergkanker en overlijdt in 2005 op eenentachtigjarige leeftijd.

Gerda van der Kade-Koudijs stopt in 1953 met haar atletiekloopbaan, na de geboorte van haar tweede dochter. De Rotterdamse volgt haar man Kees van der Kade, die als psycholoog een baan in Drachten krijgt en verhuist naar het noorden des lands. Zelf werkt ze als lerares lichamelijke opvoeding. Gerda Koudijs wordt af en toe aan de vergetelheid ontrukkt, bijvoorbeeld in 1999 als ze een plaats krijgt in *De top 500*, een boek met de beste Nederlandse sporters van de twintigste eeuw. Het overgrote deel van de Nederlanders heeft nooit van haar gehoord.

Het contrast in bekendheid van de vier ploegenotes had bijna niet groter kunnen zijn: één legende en drie vergeten kampioenen.

Bronnen

Archief

Atletendossier Nettie Timmer, Archief Stichting Atletiek Erfgoed, Papendal

Interview

Ongepubliceerd gesprek W. van Buuren met F. Blankers-Koen, Hoofddorp 22 november 1995. Cassetteband in Collectie Van Buuren, Amsterdam.

Literatuur

Berge, A. van den, *Rotterdam Atletiek 85 jaar* (Rotterdam 2004).

Blankers, J. en A. van Leeuwen, *Fanny. De geschiedenis van 4 gouden medailles* ('s-Graveland, z.j. [1949]).

Bosmans, J., *Voordat het gras verdwenen is. De geschiedenis van het handbal in Nederland* (Zaltbommel 1986).

Bijkerk, A. Th., *Olympisch Oranje van Athene 1896 tot en met Beijing 2008. Een compleet historisch overzicht van Nederlandse deelname aan de Olympische Spelen* (Baarn 2008).

Bijkerk, T., 'Fanny Blankers-Koen: A Biography', *Journal of Olympic History* 12-2 (May 2004), 56-60.

Jungmann, B. (red.), *De sportcanon* (Amsterdam 2011).

Heere, A. *Van Spoorsingel tot Langepad. Honderd jaar atletiek in Rotterdam. De geschiedenis van de Pro Patria-ALO-Combinatie* (Rotterdam 1995).

Heere, A. en B. Kappenburg, *1870-2000, 130 jaar atletiek in Nederland* (Nieuwegein 2000).

Koorman, K., *Een koningin met mannenbenen. Fanny Blankers-Koen, atlete van de eeuw* (Amsterdam/Antwerpen 2003).

Peereboom, K., *Olympisch logboek 1948* (Amsterdam 1948).

Verkamman, M., e.a. (red.), *Sporteeuw. 100 jaar Nederlandse topsport* (Amsterdam/Antwerpen 2000).

Vries, J. de, 'Viervoudige triomf van Fanny', *de Volkskrant* (9 augustus 1948), in: A. van den Boogaard (samenst.), *De 141*

beste Nederlandse en Vlaamse sportverhalen van 1945 tot nu (Amsterdam 2007) 53-54.

Witkamp, A. en L. van de Ruit (eindred.), *De Top 500. De beste Nederlandse sporters van de eeuw* (Maarssen 1999).

Wijker, P., 'Voor het voetlicht', *De Vriendenband. Vrienden van de KNAU* 5 (oktober 2009) 31-34. Over Xenia van Bijleveld-de Jong.

Websites

Heijmans, J., 'Nederlands goud (30)', www.sportgeschiedenis.nl/2007/07/23/nederlands-goud-30.aspx

http://nl.wikipedia.org/wiki/Gerda_van_der_Kade-Koudijs

http://nl.wikipedia.org/wiki/Nettie_Witziers-Timmer

http://nl.wikipedia.org/wiki/Xenia_Stad-de_Jong

Dit is een voorpublicatie uit: *Hollands Goud. Alle olympische kampioenen*

Redactie: Wilfred van Buuren

Uitgeverij Meulenhoff

Uitgave in samenwerking met Stichting de Sportwereld

Circa: 368 pagina's

ISBN 978 90 290 8842 8

Prijs: circa € 19,95

Verschijnt april 2012

Ook verkrijgbaar als e-book